

ISSN:1306-3111

e-Journal of New World Sciences Academy
2010, Volume: 5, Number: 4, Article Number:D0036

FINE ARTS

Received: August 2010
Accepted: October 2010
Series : D
ISSN : 1308-7290
© 2010 www.newwsa.com

Ebru Temiz
Nigde University
varolebru@gmail.com
Nigde-Turkey

TÜRKİYE'DE CUMHURİYET DÖNEMİNDEN ÖNCE KURULAN RESMİ VE GÖNÜLLÜ MÜZİK KURULUŞLARI

ÖZET

Bu çalışmada, Türkiye'de Cumhuriyet Döneminden Önce Kurulan Resmi ve Gönüllü Müzik Kuruluşları ile bu kuruluşların yapısal ve eğitimsel özellikleri incelenmiştir. Yine bu çalışmada, Türkiye'de Cumhuriyet Döneminden önceki dönemde yer alan resmi ve gönüllü müzik kuruluşlarına yer verilerek bu kuruluşların o dönemdeki sosyal yapı ile ilişkisi incelenmeye çalışılmıştır. Araştırma betimsel nitelik taşımakta olup, çalışmada; Tanzimat Dönemi'nden sonra kurulan ve gerek yapı, gerekse özellik bakımından döneme damgasını vurarak etkisini günümüze kadar devam ettiren kuruluşlar, ana konunun diğer bölümleri ile sağlıklı bağlantılar yapılabilmesi açısından en önemlileri seçilerek yer almışlardır. Elde edilen bulgulara göre, Cumhuriyet Dönemi'nden önceki profesyonel ve amatör müzik kuruluşlarının ortaya çıkıp faaliyet göstermesinde sosyal, idari ve kültürel yapının etkisinin olduğu görülmüştür. Özellikle Tanzimat Dönemi ile başlayan Osmanlılar'da Batılılaşma hareketleri çerçevesinde, dönem padişahlarının yönetimlerinin yine bu okullar ve eğitimleri üzerinde etkili olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Müzik, Müzik Kuruluşları, Müzik Eğitimi, Batılılaşma, Tanzimat

OFFICIAL AND VOLUNTEER MUSIC ORGANIZATIONS ESTABLISHED BEFORE REPUBLIC PERIOD IN TURKEY

ABSTRACT

Official and volunteer music organizations established before republic period in Turkey with structural and educational specifications of these organizations were both examined in this study. Also in this study, it was allowed for official and volunteer music organizations taken a place before Republic Period in Turkey, and it was made an effort to examine relationship of these organizations with social structure in mentioned period. In this study having descriptive qualification, the organizations which were established after Tanzimat Reform Era and left its mark on this period in respect of both structure and specification and also prolonged their impacts until today, were taken a place by being chosen foremost of them in respect of making good connections with other sections of main subject. According to obtained findings, it was observed that social, administrative and cultural structures had impact on the fact that those professional and amateur music organizations which were before the Republic Period established and got into the act. Especially within the frame of westernization movements in Ottoman which had commenced with Tanzimat Era together; it was concluded that the administration of term Sultans had impacts on again this schools and their trainings.

Keywords: Music, Music Organizations, Music Education, Westernization, Administrative Reforms

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

Sosyoloji, "hangi düzey ve ölçüde olursa olsun, "toplumsal" ı içeren tüm varlıkların veya bütünün, kendisine ve diğer öğelerine görel olarak ilişkilerini ve özelliklerini inceler" (Tolan 1985:201). Müzik'te bu bahsedilen toplumsalı içeren konuların başında gelmektedir. Müzik, Türk ulusunun yaşamında da çok eski tarihlerden beri varlığını sürdürmekte ve her dönem etkisini farklı biçimler, olaylar ve kuruluşlar ile göstermektedir.

Cumhuriyet Dönemi'nden önce kurulan ve faaliyet gösteren müzik kuruluşları ve sosyolojik temeller hakkında bilgi sahibi olabilmek ya da bilgi verebilmek için en azından o döneme ait sosyal ve kültürel yapı hakkında bilgi sahibi olmak gereklidir. Cumhuriyet'ten önceki dönemde Osmanlı devlet yapısına bakıldığında, devleti saray, ulema ve asker üçlüsünün yönettiği söylenebilir ve yönetilenler ise; köylüler, göçebe yaşayanlar ile ticaret yapanlardır. Her konuda karar mercii o dönemde padişah'tır. Devletin yönetimi aşamasında çeşitli görevler alt kademelerde çalışan ilgili birimlerce yürütülmüştür. Bu birimlerin görev dağılımı incelendiğinde ise; dini işler, yargı işleri ve eğitim alanını ulema sınıfının üstlendiği, yürütme işlerini ise memurların, tımarlı sipahilerin ve zaimlerin yaptığı görülmektedir. Osmanlı eğitim sisteminin o dönemki temelini ise, mahalle mekteplerinin (sıbyan) ve medreseler meydana getirdiği söylenebilir.

"Osmanlı İmparatorluğunun geleneksel eğitim politikasında eğitim işi devlet işlerinden ayrı ve vakıflara bağlı bir hizmet olarak yürütülmüştür. Bu geleneksel Osmanlı eğitim sisteminde, Enderun mektebi hariç diğer okullar ve kültür kurumları vakıflara bağlı olarak kurulmuş ve yaşatılmıştır" (Cicicoğlu 1985:3).

Osmanlı eğitim düzeninde yer alan okullar; mahalle mektepleri, medreseler ve saray okulları idi. Osmanlı İmparatorluğunun kuruluş yıllarındaki eğitim kurumları bir müddet ihtiyacı karşılamış, fakat XVI. yy'dan itibaren değişen dünya şartlarına ayak uyduramamışlar, hatta kuruluş yıllarındaki teşkilat ve programlarını da bozdukları için toplumun ilerlemesine engelleyici olmaya başlamışlardır. Bu durum karşısında, medrese sistemine dayanan bu eski eğitim teşkilatlarının yanında yeni modern eğitim kurumlarının açılması bir zaruret halini almıştır (Koçer 1987:51). Osmanlı Devleti'nde müzikten bahsedilecek olursa 19. yy'ın başına kadar iki tür müzik olduğu söylenebilir. Birincisi halk müziği, ikincisi Osmanlı sanat müziği, 1826'dan sonraki yıllar buna Batı müziğinin eklendiği söylenebilir. Osmanlı'da o dönem müzik yaşatıldığı alanlarla birebir iletişim içindedir. Buna göre;

- Saray ve konak müziği
- Dinsel müzik
 - Cami ve mescit müziği
 - Tekke ve tarikat müziği
- Askeri müzik
- Meslek teşkilatları müziği
- Eğitim müziği
 - Medrese müziği
 - Enderun meşkhane müziği
- Kent eğlence müziği,

şeklinde gruplara ayrılabilir ve bu ayrım 19. yy'a kadar geçerli olabilmekte ve 19. yy'dan sonra Osmanlı müziği yeni bir boyut kazanmaktadır (Kaygısız 2000:37).

Eğitim felsefesi XVI yy'dan sonra belirli bir hedefe yönelmiş olmasına rağmen, bir yönden yönetimi, ordusu, silah ve teşkilat üstünlüğü öte yandan ilişkisi bulunduğu milletlerin eğitim sistemlerinin kendi eğitim sistemine nispeten daha dar bir devir içinde olması sebebiyle bir zamanlar 3 kıtaya yayılan Osmanlı İmparatorluğu Rönesans'tan sonra gelişen Batı sanat, ilim

ve fen dünyasına sırt çevirerek ayakta duramayacağını çeşitli tarihi olaylarla idrak edince, evvela orduyu sonra da öteki kuruluşların bazılarını Batı örneğine göre değiştirmek ihtiyacını duydu. Bu çaba içerisinde eğitim 2 şekil aldı.

- Din esasına göre,
 - o Sıbyan mektepleri
 - o Medreseler
- Batı usulüne göre eğitim,
 - o Askeri ve teknik ihtisas okulları
 - o Genel eğitim kuruluşları

Bunların dışında saray ve ordu eğitim kurumları olarak Enderun mektebi ve Acemi oğlanlar mektebi yer alıyordu. (Koçer 1987:7)

Osmanlılarda saray eğitimi ve öğretim kurumları enderun mektebi, şehzadegan mektebi ve meşkhane'dir. Şehzadegan mektebi; saray içerisindeki şehzadelerin ilköğretimine mahsus bir okul, meşkhane ise, sarayda yetenekli içoğlanların musiki öğrendiği okuldur (Akyüz 1997:78,82).

2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ (RESEARCH SIGNIFICANCE)

Bu çalışma, Cumhuriyet Dönemi'nden önce yer alan müzik kuruluşlarının dayandığı yapısal, eğitimsel ve sosyolojik temellerin incelenmesi açısından önem taşımaktadır.

3. AMAÇ VE YÖNTEM (OBJECTİVE AND METHOD)

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de Cumhuriyet Dönemi'nden önce yer alan resmi ve gönüllü müzik kuruluşlarını yapısal, eğitimsel ve sosyolojik açıdan incelemektir. Betimsel yöntem izlenmiş olup belgesel tarama modeli kullanılmıştır.

4. BULGULAR (FINDINGS)

- **Türkiye'de Cumhuriyet Döneminden Önce Yer Alan Resmi Müzik Kuruluşları**
- **Enderun**

Osmanlı Devleti XIII. yy'ın sonuna doğru kurulmuş ve büyük bir imparatorluk yolunda ilerlemiştir. Kuruluş ve genişleme çabaları bir yandan devam ederken diğer yandan yeni kadrolar oluşturulmuştur. Bunun nedeni göçebe hayattan yerleşik düzene geçilmesi nedeni ile düzenli ordu, düzenli devlet kadrosu ve sanat kollarına ihtiyaç duyulmasıdır. Sanat alanında ilerlemeler yapılmak istemesinin sonucunda da Enderun denen saray okulu kurulmuştur ve kuruluş fikrinin II. Murat tarafından ileri sürüldüğü söylenmektedir. Başlangıçta saray hizmetleri konusunda eleman yetiştirme amacını taşıyan Enderun, diğer ihtiyaçlarında devreye girmesi sonucu çeşitli bölümlerin eklenmesi ile bir eğitim yuvası haline getirilmiştir. Enderun mektebi kuruluş amacı itibarı ile "esas olarak Hristiyan tebaadan alınan yetenekli çocukları iyi ve güvenilir devlet adamı ve asker yapma amacını güdüyordu" (Akyüz 1987:78).

Enderun kelimesi "bir şeyin iç kısmı, iç yüzü, harem dairesi" gibi çeşitli anlamlara gelmektedir ve Osmanlılarda mülki, idari ve diğer önemli kadronun yetiştirildiği yerdir. www.ilkadimdergisi.com)

"Enderun mektebi, sarayda, orduda ve hükümet işlerinde çalışacak personeli yetiştirmek için saray içerisinde kurulmuş bir okuldur" (Cicioğlu 1985:10).

II.Murat zamanında kurulan Enderun mektebi gerçek kimliğine Fatih Sultan Mehmet zamanında kavuşmuştur. Fatih zamanında Enderun mektebi yalnız bir devşirme mektebi olma hüviyetinden çıkarak devletin korunması için gerekli mülki ve idari kadronun eğitimine de yönelmiştir ve genişleyerek Enderun-i Hümayun adını almıştır. Bu kurum o tarihte Topkapı Sarayı içerisinde yer almıştır. Osmanlıyı Osmanlı yapan devlet adamı kadrosu bu mektepten yetişmiştir, bugünkü amerikan eğitim sisteminin temelini de bu

mektebin işleyiş sistemi oluşturmaktadır. 1909'a kadar devam eden Enderun mektebi Türk eğitim tarihinde çok önemli bir yer tutar, dünya eğitim tarihinde ise Türklerin bir katkısı olarak geçer.

• Enderun'da Eğitim

Topkapı Sarayı'nda bulunan Enderun mektebi birun (dış kısım), Enderun (iç kısım) ve harem bölümlerinin Enderun kısmında bulunurdu. Ülkenin çeşitli yerlerinden devşirilen çocuklar başlangıçta Edirne sarayına daha sonra Topkapı sarayına getirilerek Divan-ı Hümayun önünde toplanırdı. Seçilen çocukların özelliklerine göre sıralama yapılır ve çocuklar saraylardaki okullara gönderilerek yetiştirilirdi (Özalp 2000:28). Devşirilen çocuklar hazırlık olarak saray mekteplerine dağıtılırdı ve bu saraylar Edirne, Galata, İbrahim Paşa ve İskender saraylarıydı.

Enderun mekteplerine yetenekli çocuklar alınırdı. Bunlar akıllı, zeki ve yetenekli idiler. Enderun'da iyi bir Müslüman, güvenilir ve nitelikli bir dava adamı ve usta bir sanatkar olarak yetiştirilirdi ve Osmanlılara tabi olan ülkelerin rehine olarak İstanbul'a gönderdikleri çocuklarda yine Enderun'da eğitilirdi.

Enderun'da eğitim 4 konu üzerine idi; beden eğitimi, saray işlerine yönelik eğitim, yetenek olan bir sanatta uzmanlık eğitimi, islami bilgiler konusunda teorik eğitim (www.ilkadimdergisi.com/136/kapak.deri.htm)

Eğitim faaliyetleri bir bütün olarak yapılırdı. Eğitim-öğretim birbirini izleyen 7 odada verilirdi. Odalara koğuş da denirdi. Odaların isimleri; büyük oda, küçük oda, doğancılar odası, seferli odası, kiler odası, hazine odası ve has oda şeklinde sıralanmaktaydı. Öğrenciler sarayda her odanın gereklerini yerine getirilirdi. Odalardaki eğitim süresi 2-4 yıl arasında değişirdi. Öğretim teorik ve uygulamalı olarak 2 şekilde yapılmaktaydı. Öğrenciler odaların alt basamağında öğretime başlar üste doğru yükselirdi. Uygulamalı dersler; sara ve protokol hizmetleri, güreş, atlama, meç ve ok atma, hat sanatı, müzik teorik dersler ise; Türkçe, Arapça, Farsça, edebiyat, tarih, fen, cebir, islami bilgiler (hadis, fıkıh, kelam) şeklinde idi.

• Enderun'da Müzik Eğitimi

Enderun'da müzik eğitimi titizlikle yapılmaktaydı. Sanata yatkın gençler belirlendikten sonra saz ve ses sanatkarı olmak üzere her biri bir ustanın yanına çorak olarak verilirdi. Lalaları musikişinas ise ilk dersleri onlardan alırlardı. Öğrenciler musiki sanatının bütün inceliklerini kavrayıp belledikten sonra ustalaşırlar, Topkapı sarayı'nda 2 kez yapılan Faslı-ı Hümayun'a katılarak ihsan ve iltifatlara nail olurlardı (Özalp 2000:28).

Enderun-i Hümayun'da çocuğun müziğe karşı yeteneği varsa koğuşun yanındaki meşkhane yazdırılırdı. XVII. yy'a ve seferli koğuşu kuruluncaya kadar musiki öğrenimi büyük ve küçük odalarda yapılmaktaydı. Eğitim toplam 14 yıldır ve Enderun'da olanlar 30 yaşına kadar evlenmezler, bıyık bırakmazlar ve sarayda kalırlardı.

Enderun-i Hümayun XIX yy'ın ilk yarısına kadar gelişimini sürdürmüş daha sonra nitelikleri değişmeye başlamıştır. Eğitim sistemine Avrupalı özelliği kazandırılmak istenmiş, yurt dışından hocalar getirilmiş fakat bu Enderun için faydalı olamamış aksine batı sisteminin uygulanıp batı sazlarının kullanılması ve sarayda batı musikisi topluluklarının konser veriyor olması Enderun'un bütün önem ve değerini yitirmesine neden olmuştur.

"Osmanlı İmparatorluğu'nun batı karşısındaki zayıflığını gidermek için giriştiği düzenlemeler içerisinde müzik eğitimi de gözden geçirilmiş ve batı müzik sistemi ile müzik türleri Türk müzik eğitimine yerleştirilmeye başlanmıştır. Böylece 1820'lerden itibaren çoksesli batı müziği türüne geçişin ilk adımları atılmaya başlanmış ve Türk müzik eğitiminde batılılaşma gerçekleştirilmeye çalışılmıştır" (Akkaş 1996:286). Enderun okulu 1908'de kapatılmıştır.

- **Mehterhane**

Dünyanın en eski askeri bandosu olarak bilinen Mehter'in tarihi VIII.yy'da yazılmış ve Türk tarihinin en eski yazılı kaynağı olan Orhun kitabelerine kadar uzanmaktadır. Orhun kitabelerinde kübürge ve tuğ çalgılarından bahsedilmektedir.

(www.geocities.com/Rainforest/Ozone/2167/mtarih.htm)

XI. yy'da yazılmış Türkçe'nin en eski sözlüğü olan Divan-ı Lügat-it Türk'te hakanın huzurunda nevbet vuran müzik grubuna "tuğ" adının verildiği yazılmaktadır.Mehter sözcüğü Farsça kökenlidir ve "mihter" den gelmektedir. En ulu, en büyük gibi anlamlar taşır.(damla) Türk hükümdarlarının hakimiyet sembollerinden olan davul ve sancak İslamiyet'ten sonra kurulan Türk devletlerinde de birer hakimiyet sembolü olarak kullanılmaya devam etmiştir. Tuğ ismi Büyük Selçuklulardan itibaren Tabilhane ve Nevbet'e Osmanlılarda ise mehter müziğine dönüşerek gelenek devam ettirilmiştir. Osmanlı Devleti'nin kurucusu olan Osman Gazi'ye 1285'te beylik yetkisi veren Anadolu Selçuklu hükümdarı Sultan II.Gıyaseddin Mesud'un gönderdiği hakimiyet sembolleri içinde tuğ, sancak, boru, zil ve davul yer almaktaydı. Bu olay Osmanlılarda mehter'in ilk kuruluşu olarak kabul edilmektedir.

Osmanlılar mehter geleneğini XV.yy'dan itibaren büyük bir teşkilat, intizam ve musiki kalitesi içinde geliştirmişlerdir. Mehter teşkilatı olarak, "Emir-i Alem" adı verilen yüksek rütbeli bir memurla saraya ve padişaha bağlı resmi bir devlet kuruluşu niteliğindedir. XVI. yy'dan itibaren düzenlenen kanunnameler ile mehter yalnız hükümdarın kapısında nevbet vuran bir kuruluş halinden çıkarılarak idare ve eski devlet teşkilatında görev alan sadrazam, vezir ve eşiti rütbelere göre Beylerbeyi ile Sancak beylerine de farklı katlarda sınırlı mehter kurma izni verilmiştir.

Selçuk İmparatorluğu döneminde, her kentte "tablhane" bulunduğu düşünülürse hem örgütün büyüklüğü, hem de halkın günde kaç kez müzik dinlediği ortaya çıkar. Bu yolla geniş kapsamlı bir müzik eğitimi de sağlanmış olur. Yine bu dönemde Avrupa'yı asıl hayrette bırakan olgu, örgütün ülke ölçeğindeki genişliğinin yanı sıra, bunca müzik topluluğunun nasıl yetiştirildiği ve yönetildiğiydi. Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde , çok sayıda askeri müzik topluluklarının yaşatılması pek zor değildi. Bu iki Türk devleti, "merkezi feodal" yapıdaydı ve merkeze bağlı olan üst ve alt basamaklardaki birimler, sefer sırasında devletin ordularına tabi ki mehter topluluklarıyla birlikte katılıyordu(Say 1998:44).

Mehter musikisi, savaşlarda icra ettiği canlı ve dinamik havalar ile askeri coşturup düşmanlarına korku vermiştir. Türk zaferlerinin coşku ve sevinci olmuştur. Fatih devrindeki mehterhanede 9 zilzen (zil çalan), 9 nakkareze (kudüm çalan), 9 boruzen (boru çalan), 9 tablzen (davul çalan), 9 çavuş ve bir iç oğlan vardı. 64 kişilik mehter takımına 9 kat mehter adı verilirdi. Padişah mehterleri 12 kat olurdu ve her çalgıdan 12 tane bulunurdu. Sefer ve harp esnasında padişah mehterhanesi, saltanat sancaklarının altında durup nevbet vururdu. Bundan başka ikindi vakti, Otağ-ı Hümayun önünde nevbet vurmak adetti. Hükümdar mehterleri beş vakit vururlardı. Bundan başka padişah cüluslarında, kılıç alaylarında harplerde zafer haberi geldiği zaman ve arife divanlarında nevbet vurulurdu. Mehter bölüklere ayrılır, aynı çalgı aletini çalanlar, alemdarlar birer bölük teşkil ederlerdi. Her bölüğün ağa tabir edilen bir amiri bulunurdu. Davulcubaşına ise baş mehter ağa denirdi. Ayrıca birde mehterbaşı vardı. İkinci bir mehterbaşı da bundan ayrı olup Mehteran-ı Hayme denilen saray çadırcılarının başı idi. (www.merteronline.virtualave.net/tarihce.htm)

Bu müzik sanıldığı gibi sadece "askeri amaçlarla kullanılıyor değildi. Usta çalgıcılardan oluşan mehter takımları, "geleneksel müzik" konserleri de verirdi; düğünlerde ve şenliklerde, Açık hava konserleriyle halkın müzik kültürünü geliştirirlerdi.(Say 1998:44)

Mehter adaylarının musiki eğitimi Enderun'da yapılırdı. burada boşalan kadrolara Galata sarayı, İbrahim Paşa sarayı ve Edirne sarayındaki

acemiler arasından yetenekli olanlar seçilir "şakirdan" adı ile yerleştirilir, daha sonra büyük, seferli, kiler, hazine odalarına dağıtılır yalnız has odaya alınmazdı. Enderun'daki öğrenciler gibi yetiştirilirlerdi, yeterli bilgileri öğrendikten sonra ihtiyaç olan yerlere dağıtılırlardı (Özalp 2000:40).

Avrupalılarca 18.asırdan itibaren "yeniçeri müziği" diye adlandırılan müzik, evvela benimsenmiş, Polonya,Avusturya, daha sonra bütün Avrupa'da onların deyimiyle Yeniçeri bandoları kurulmuştu. Bestekar Mozart ve Haydn'da mehter musikisinin etkisinde kalarak meşhur bestelerini meydan getirmişlerdir. Alman besteci Beethoven "Büyük Senfoni'sinin son bölümünü mehterin kös, davul ve zurnasıyla seslendirmiştir. Beethoven "Türk Marşı'nı mehterin bir cenk havasından adapte etmiştir. Mozart'ın Türk Marşı Türk askerlerinin "Allah Allah" nidalarının nakarat olarak tekrarından oluşmuştur.

Viyana Kraliyet orkestra şefi Gluck bu yıllarda sarayda verdiği konserlerinde, repertuarına mehter bestelerini de almış ve orkestrasına çaldırmıştır. Alman bestekar Wagner, bir mehter konserini dinlerken heyecanlanmış, kendini tutamayarak "işte musiki buna derler" diye bağırmıştır. Mehter musikisi gibi mehter teşkilatı da Avrupa'ya tesir etti. 18.yy içinde önce Avusturyalılar, sonra Prusyalılar, daha sonra da Ruslar,Almanlar ve Fransızlar mehter teşkilatına benzer mızıkacı takımlarını kurdular. Osmanlı devletinin ömrü boyunca gittikçe mükemmelleşen mehter, Yeniçeri ocağının kaldırılması ile beraber yerini Mızıkacı-i Hümayun'a bıraktı.

Mehter 1911'de Ahmet Muhtar Paşa tarafından "Mehterhane-i Hakani" adıyla yeniden kuruldu. 1914'te kuruluş tamamlandı. I. Dünya savaşında Başkumandan vekili Enver Paşa'nın emri ile teşkilat orduya tamim edildi. İstiklal savaşında da mehterhane hizmet verdi. Cumhuriyetin ilanından sonra, Milli Savunma Bakanı mehteri saltanat alameti sayarak kaldırdı.

1950'den sonra Genelkurmay Başkanı Nuri Yamut'un direktif ve desteği ile mehterin yeniden tesisi çalışmalarına başladı. 1953'te yeniden tesis edildi. Daha sonraları çeşitli okul, dernek ve kuruluşlarda mehter takımları kurdular. Mehteran özellikle turistlerin ilgisini çekmektedir (Özalp 2000:41).

• Muzıka-i Humayun

1826'da Mehterhane'nin kapatılmasıyla Sultan II. Mahmut bir askeri musiki sistemi geliştirmek istemiş ve İtalya'dan müzisyenler getirtme kararı almıştır, 1827'de Muzıka-i Humayun kurulmuştur. Bu kurumda Türk ve Batı musikisi öğretimi verilmesi kararlaştırılmış, ilk kez bando kurulumu başına Manguel getirilmiştir.

"Tanzimat çağında batı musikisine mahsus olarak bir de Muzıka-i Humayun okulu kurulmuştur. Eski küçük Avrupa konservatuarlarının kuruluş tarihine dikkat edilecek olursa bu Türk okulunun bir kısım emsalden kıdemli olduğu görülür. Ne yazık ki ocağın bir sistem ve disiplin idaresinde olmak üzere yıldan yıla tensikına her padişah aynı derecede ehemmiyet vermemiştir. Bunda türlü sosyal buhranların rolü büyüktür (Gazimahal 1961:81).

1828'de Muzıka-i Humayun İtalya'lı müzisyen Guiseppe Donizetti tarafından yönetilmiştir. Kendinden önce bando kurması için görevlendirilen Manguel'in başarısız olması nedeni ile görevlendirilmiştir. Donizetti müzikal birikimleri ile bandoyu kurmuş , geliştirmiş ve yeni eserler üretmiştir. Eserlerinin dikkat çeken yönü, batı müziği ve Türk müziğini bir arada kullanmış olmasıdır. II. Mahmut için Mahmudiye, Abdülhamit için Mecidiye marşlarını bestelemiş, askeri bandoyu kısa sürede armoni mızıkası haline getirmiştir.

"Avrupalılaşmayı bir devlet politikası olarak uygulamaya koyan II.Mahmut'un mehterhaneyi lağvederek Muzıka-i Humayun'u kurması, Avrupa müziğine kararlı bir yönelişi gösterir. Sultan Mahmud'un bu girişimi

yalnızca askeri müzik ile sınırlı kalmamıştır. Bu değişim zamanla bütün Osmanlı müzik yaşamında etkili olmuştur" (Say 1998:47).

- **Muzıka-i Humayun'da Eğitim**

Muzıka-i Humayun'un öğrencileri o zamanlar henüz dağılmamış olan Enderun'dan seçilmiştir. Eski Enderun öğrencilerinin Hamparsum notası bilmeleri Donizetti'nin dikkatine çekmiş ve batı notasını da bu nota ile karşılaştırmalı olarak öğrencilere öğretmiştir. Ülkeye bando sazları ilk olarak bu dönemde girmiş, Çırağan ve Dolmabahçe Sarayları'nın 1. katında birer meşkhane kurulmuştur. Bu meşkhanelerde askeri musiki dışında öğrencilere İtalyanca sözlü eserler öğretilmiş, İtalya opera ve operetlerinden örnekler dinlettirilmiştir. Böylelikle Donizetti'nin amacı uygun ortamı oluşturduktan sonra senfonik müziğe geçmek olmuştur. O dönem batılılaşma çabası içerisinde olan Osmanlı'da haremde bile bando takımı oluşturulmuştur. 1863'te Muzıka Mektebi kurulmuştur. Batı müziği modern usullerle ve nota ile öğretilirken Türk müziği kaderine terk edilmiştir.

XIX. yy'ın sonuna doğru Enderun ve Mehterhane'nin kapatılması sonucu müziğimiz gerilemeye başlamış, az sayıda sanatkar dışında musiki ile ilgilenen kalmamıştır. O zamana kadar Türk Musikisi hakkında ciddi bir çalışma yapılmamış, unutulmakta olan musiki eserlerinin derlenmesi için de bir girişimde bulunulmamıştır, fakat değerli eserleri hafızalarında saklayan ünlü musikişinasların sayısı gittikçe azalmaktadır. O dönem musiki ile ilgili tek resmi kuruluş Muzıka-i Humayun'dur. Fakat bu kuruluşta daha çok batı musikisine önem vermektedir, bu nedenle Türk musikisi kendi kaderine terk edilmiş ve değerini kaybetmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanı ve saltanatın kaldırılması sonucu Muzıka_i Humayun ve Türk Musikisi sanatkarları Ankara'ya nakledilerek Cumhurbaşkanlığı kadrosuna alınmıştır.

- **Darü-l Elhan**

Darü-l Elhan, Meşrutiyet döneminde açılan bir kuruluştur. O dönemdeki sosyal yapıya bakıldığında, Abdülhamit döneminin baskı ve zulmü ortadan kalkması ile kültür ve sanat alanında büyük bir canlılık meydana gelmiştir. Osmanlı 19.yy'ın başlarından itibaren sürekli toprak kaybetmiş, ekonomi ve maliye iflas etmiş, borçlar yüzünden ülkenin kaynakları Düyun-u Umumiye'ye teslim edilmiştir. 1908 devrimi içerisinde taşıdığı bu tüm olumsuz yanlara rağmen ileri bir hareket olarak ifade edilebilir. Özü itibarı ile vatani kurtarma düşüncesini taşımaktadır. Özgürlük ve bağımsızlık giderek aydınları sarmaya başlamıştır ve bu durum bu dönemdeki kuruluşlarda da hedef haline gelmiştir(Kaygusuz 2000:172-173).

Bu amaca yönelik ilk atılım Fransız asıllı Andre ANTOİNE adındaki ünlü bir tiyatro ustasının dersinde, bir musiki ve tiyatro okulu olarak düşünülen "Darü-l Bedayi-i Osmani"'nin açılması ile 1914 yılında yapılmıştır. Bu kuruluş İstanbul Belediyesi'ne bağlı olarak kurulacak, musiki ve tiyatro sanatını öğretecek, halka temsiller ve konserler verme amacını güdecekti (Özalp 2000:66).

Türk ve Batı müziği vermeyi amaçlayan okulda, bir süre sonra Türk müzik eğitimi ağır basmış ve I. Dünya savaşı nedeni ile fazla bir gelişme gösterilememiştir ve mütareke yıllarında kapatılmıştır. Seslerin evi anlamına gelen Darü-l Elhan, Cumhuriyet'in ilanından sonra düzeltilerek yeniden açılmıştır (Kaygusuz 2000:174).

- **Darü-l Elhan'da Eğitim**

Okulda bütün öğrencilerin hazırlık sınıfı okuması zorunlu idi ve bu sınıftan sonra öğrenciler Batı Musikisinde; kompozisyon, şan, piyano, viyolonsel, flüt ve diğer alanlar ile Türk musikisinde; keman, kemençe, ney, tanbur, ud, kanun ve teganni sınıflarına devam edebiliyorlardı. Türk musikisi bölümünde eğitim 2 yıl idi.

- **Türkiye'de Cumhuriyet Döneminden Önceki Dönemde Gönüllü Müzik Kuruluşları**

- **Terakki-i Musiki Mektebi**

1922 yılında kurulan okul Milli Eğitim Bakanlığı'nın denetimi altında öğretimini sürdürmüştü ama uzun ömürlü olamamıştır. Yine bakanlık emri ile 1927'de kapatılmıştır.

- **Darü't talim-i Musiki**

Özel musiki okullarının en uzun ömürlü ve verimli olanlarından biridir. Bu topluluk fasıl musikisine yenilik ve disiplin getirmiştir. Bu akşamları verdikleri ciddi konserlerden anlaşılmakta idi. İstanbul halkı bu konserleri gerekli saygı ve sessizlik içerisinde izlemiştir. 1916'da Şehzadebaşı'nda öğrenime açılmıştır. 1931 yılında kapanan bu cemiyet Fahri Kopuz tarafından yeniden açılmasına rağmen, Kopuz'un Ankara Radyosu'na tayin edilmesi nedeni ile faaliyetine son vermiştir. Plak çalışmaları, nota yayını, musiki eğitimi yapılması, düzenli konserler verilmesi, yurt içi ve dışı turneler olması gibi çeşitli faaliyetlerle Türk Musikisi'ne değerli hizmetleri olmuştur.

- **Darü'l feyz-i Musiki**

Edhem Bey tarafından 1915'te kurulmuştur. Selahaddin Pınar, Cemil Bey, Tanburi Fuat Sorguç gibi önemli müzisyenlerin yer aldığı kuruluş daha sonra Üsküdar Musiki Cemiyeti'ne dönüşmüştür.

- **Üsküdar Musiki Cemiyeti**

1908 yılında Telgrafçı Ata Bey tarafından evinin bir bölümünde öğrenime açılmıştır. Anadolu Musiki Cemiyeti olarak öğrenime açılan kuruluş, Darü-l Feyz-i Musiki ile birleşip değişiklikler geçirdikten sonra Üsküdar Musiki Cemiyeti adını almıştır. Halen hizmetlerini sürdürmektedir.

- **Darü-l Musiki-i Osmani**

Bir cemiyet olarak 1908'de İstanbul Koska'da Şehzade Ziyaeddin Efendi himayesinde kurulmuş ve 1912 yılında okul haline gelmiştir. Düzenli konserler vermiş, ünlü sanatkarlar yetiştirmiştir. Balkan savaşı yıllarında kapanan okul daha sonra Darü-t Talim-i Musiki'nin temelini oluşturmuştur (Özalp, 2000; 74-80).

5. SONUÇ (CONCLUSION)

Türkiye'de Cumhuriyet Dönemi'nden önceki profesyonel ve amatör müzik kuruluşları incelendiğinde; bu kuruluşların ortaya çıkıp faaliyet göstermesinde sosyal, idari ve kültürel yapının etkisinin olduğu görülmüştür. Özellikle Tanzimat Dönemi ile başlayan Osmanlılar'da Batılılaşma hareketleri çerçevesinde, dönem padişahlarının yönetimleri yine bu okullar ve eğitimleri üzerinde etkili olmuştur. Darü-l Elhan'dan başlayarak Cumhuriyet'e kadar kurulan ve görevini devam ettiren kuruluşlara bakıldığında hepsinde batılılaşma hareketlerinin etkisi görülmektedir. Dönemin sosyal yapısı çerçevesi içerisinde müziğin halk üzerindeki etkisi düşünüldüğünde ise incelenen kaynaklar doğrultusunda halk, müziğe ilgisiz kalmamış, konser ve temsiller ilgi ile takip edilmiştir. Bu durum, müziğin her zaman için sosyal ve kültürel özelliklerinin bir ifadesidir denebilir.

KAYNAKLAR (REFERENCES)

1. Akkaş, S., (1996). Türkiye'de Batı Müziğinin Gelişimi ve Bugünü. Ankara: Türkiye Sanat Yıllığı, Türkiye Yazarlar Birliği.
2. Akyüz, Y.K., (1997). Türk Eğitim Tarihi. İstanbul: İstanbul Kültür Yayınları.
3. Alaner, A.B., (2000). Tarihsel Süreçte Müzik. Eskişehir: Anadolu. Ü. Yay. No: 6.
4. Cicioğlu, H., (1985). Türkiye Cumhuriyeti'nde İlk ve Orta Öğretim. Ankara: A.Ü. Eğitim Bil. Fak. Yayınları No: 140.
5. Çelebioğlu, E., (1986). Tarihsel Açıdan Evrensel Müziğe Giriş. İstanbul: Üçdal Yayınevi.
6. Fonton, C., (1987). 18. yy Türk Müziği (Çeviren: Cem BEHAR). İstanbul: Pan Yayıncılık.
7. Gazimahal, M.R., (1961). Musiki Sözlüğü. İstanbul: MEB Basımevi.

8. Halıcı, F., (1986). Türk Musikisinin Dünü Bugünü Yarını. Ankara:Sevinç Matbaası.
9. Kaygusuz, M., (2000). Türklerde Müzik. İstanbul: Kaynak Yayınları No:317.
10. Koçer, H. A., (1987). Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu. Ankara:Uzman Yayıncılık.
11. Kutluk, F., (1997). Müziğin Tarihsel Evrimi. İstanbul:Ceylan Matbaacılık.
12. Mimaroğlu, İ., (1990). Müzik Tarihi. İstanbul:Varlık Yayınları.
13. Özalp, N., (2000). Türk Musikisi Tarihi I.Cilt. İstanbul: MEB Yayınları No:3109.
14. Öztuna, Y., (1987). Türk Musikisi. İstanbul:Türk Petrol Vakfı Lale Mecmuası.
15. Say, A., (1998). Türkiye'nin Müzik Atlası. İstanbul: Borusan Kültür Sanat Yayınları.
16. Tolan, B., (1985). Toplum Bilimlerine Giriş. Ankara:Gazi Ü. Yayınları No:49.
17. www.ilkadimdergisi.com
18. www.geocities.com/Rainforest/Ozone/2167/mtarih.htm
19. www.merteronline.virtualave.net/tarihce.htm